

Gelijke kansen in een internationale kennisstad



Meerjarenperspectief nieuwkomersonderwijs in de gemeente Leiden 2020-2023



**Anne Hoogenboom
Paulien Muller**

Sardes, juni 2020

Gelijke kansen in een internationale kennisstad

Meerjarenperspectief nieuwkomersonderwijs in de gemeente Leiden 2020-2023

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Samenvatting	6
1. Hoe dit meerjarenperspectief tot stand is gekomen	9
2. Het vertrekpunt: het huidige aanbod voor nieuwkomersleerlingen.....	10
3. Wat we weten over onderwijs aan nieuwkomers.....	14
4. De voorschoolse periode	16
5. Het primair onderwijs.....	19
6. Het voortgezet onderwijs	23
7. Het middelbaar beroepsonderwijs.....	26
Bijlage I – overzicht gesprekspartners	29
bijlage II Routekaart richting 2023: uitwerkingsvragen & stappenplan.....	30

Inleiding

Leiden ontwikkelt zich al jaren als stad van Internationale Kennis en Historische cultuur. Met haar kennisinstellingen (Hogeschool, Universiteit en LUMC) en internationaal georiënteerde Leiden Bio Science Park (LBSP) heeft de stad een positie verworven in de top van Europese kennisregio's. Internationalisering wordt door de gemeente, de kennisinstellingen in de stad en de bedrijven in de stad en de regio gezien als een kans waar in gezamenlijkheid op geacteerd wordt. In de visie *Leiden, internationale Kennisstad, Visie internationalisering 2020* wordt gesproken over de toename van *internationals* als een toename van welvaart voor de stad en de regio. De aanwezigheid van internationale kenniswerkers en arbeidsmigranten zorgt voor een toenemende werkgelegenheid, zowel voor hoger als voor praktisch opgeleiden.

Het toenemend aantal *internationals* geeft de Leidse samenleving een pluriform karakter.

Data ondersteunt dit beeld:

- Bijna een derde van de Leidse bevolking geldt als migrant (15.0% westerse allochtonen, 17.2% niet-westerse allochtonen).¹
- Ruim 11% van de Leidse bevolking heeft in 2019 niet de Nederlandse nationaliteit.²
- De verandering van de bevolkingssamenstelling ligt met een toename van expats met 48% tussen 2009 en 2015 hoger dan het landelijk gemiddelde.³

Naast de snelle stijging van het aantal *internationals* in de stad en het grote aandeel *internationals* op het geheel van de Leidse bevolking, betekent internationalisering ook diversificatie van de samenleving omdat de groep *internationals* zelf in toenemende mate divers is.

Er is niet langer sprake van het enkelvoudige, klassieke beeld van de hoogopgeleide expat die zich volledig op kosten van de werkgever tijdelijk vestigt. De *international* is een verzamelnaam voor kenniswerkers, vluchtelingen, statushouders en arbeidsmigranten. In opdracht van de gemeente Leiden en een aantal samenwerkende voorschoolse partijen in de stad heeft adviesbureau Blaauwberg in 2019 in kaart gebracht hoe divers de huidige populatie van de Leidse peuterspeelzalen is. Het rapport schetst een beeld van de populatie aan de hand van een 16-tal typen. Het rapport bevestigt het beeld dat de Leidse *internationals* uiteenlopen qua gezinssamenstelling, aanleiding tot migratie, sociaaleconomische status en opleidingsniveau. Hiermee variëren ook de weerbaarheid, wendbaarheid en persoonlijke mogelijkheden van *internationals*. Blaauwberg roept als gevolg van deze superdiversiteit op tot een maatwerkbasis als het gaat om een passend aanbod voor kinderen in de voorschoolse leeftijd (2,5 tot 4 jaar oud).

¹ BRP 2020

² *Leiden, internationale Kennisstad, Visie internationalisering 2020*

³ Monitor internationale werknemers Decicio, 2017

Deze schets van de Leidse bevolking raakt aan een van de uitdagingen van een superdiverse bevolkingssamenstelling: een passend onderwijsaanbod voor alle leerlingen. Waarbij het niet langer voldoet om naast de reguliere leerling ook aandacht te hebben voor 'de nieuwkomer'. De nieuwkomer als zodanig bestaat niet. De vraag die kinderen van vluchtelingen stellen aan het onderwijs overlapt maar deels met die van kinderen van kenniswerkers. Ook de mogelijkheden en verwachtingen van ouders variëren. Het Leidse onderwijs, van voorschool tot en met mbo, wil in gezamenlijkheid een passend antwoord formuleren. Zodat Leiden voor de brede, diverse groep nieuwkomers binnen de gemeente zoveel mogelijk gelijke kansen kan bieden. Een ambitie die terugkomt in de Leidse Educatieve Agenda (LEA) 2019-2023.

Het komen tot een gezamenlijke aanpak voor internationale leerlingen is een van de ambities binnen het LEA-thema Internationale stad. Ook binnen het LEA-thema Gelijke kansen wordt gerefereerd aan de ambitie om 'de toenemende stroom internationale leerlingen (onderwijskundig) te bedienen.' Dit meerjarenperspectief nieuwkomersonderwijs geeft richting aan onderwijsinstellingen van voorschool tot en met mbo om *internationals* van 2,5 tot 30⁴ jaar oud zo goed mogelijk op te vangen in het Nederlandse onderwijssysteem.

In de visie *Leiden, internationale Kennisstad, Visie internationalisering 2020* wordt uitgesproken dat het thema internationalisering op termijn geborgd dient te worden in de reguliere gemeentelijke taken. Als tijdspanne van dit meerjarenperspectief is daarom gekozen voor de periode 2020 – 2023. Het gaat om het toewerken naar een passend en integraal (onderwijs)aanbod voor internationals die wensen 'in te voegen' in het Nederlandse onderwijssysteem.

Tot slot een opmerking over terminologie. De gemeente Leiden werkt in haar visie op internationalisering met de term *internationals*: de brede verzameling van kenniswerkers, vluchtelingen, statushouders en arbeidsmigranten die in al hun variëteit onderdeel uitmaken van de Leidse bevolking. De term *internationals* wordt (nog) niet gebruikt in wetenschappelijke literatuur als het gaat om onderwijs aan deze doelgroep. Dan spreekt men over nieuwkomers. In het vervolg wordt hier de term 'nieuwkomers' gebruikt. De definitie van nieuwkomers die gehanteerd wordt is de volgende: "Nieuwkomers in het onderwijs zijn kinderen die maar kort (tot vier jaar) in Nederland verblijven en het Nederlands onvoldoende machtig zijn om aan regulier onderwijs deel te nemen"⁵.

Leeswijzer

Dit meerjarenperspectief start met een korte beschrijving van de totstandkoming van het stuk. Hierna volgt een korte schets van het huidige aanbod aan voorzieningen en een aantal aandachtspunten in het vormgeven van effectief nieuwkomersonderwijs, bekend uit wetenschappelijk onderzoek. Vervolgens wordt per schooltype, van voorschool tot mbo, een toekomstperspectief geschetst: welk aanbod wordt beoogd in 2023? Voor ieder schooltype is er een korte beschrijving die bestaat uit de volgende elementen: de waardenafweging die ten grondslag ligt aan de keuzes die de partijen samen hebben gemaakt, een beeld van hoe het aanbod er in 2023 uit ziet, welke eventuele knelpunten of punten van aandacht door de partijen benoemd zijn, welke stappen genomen dienen te worden door de verschillende partijen richting 2023 en/of welke uitwerkingsvragen er nog liggen. De uitwerkingsvragen zijn geordend in een routekaart. Deze kan worden gezien als startpunt voor een concreet plan van aanpak.

⁴ De bovengrens wordt bepaald door de doelgroep van project JAS.

⁵ Inspectie van het Onderwijs, 2016

Samenvatting

Leiden is een stad die ruimte wil bieden aan de internationale diversiteit van bewoners die zij herbergt. Voor het onderwijs aan nieuwkomersleerlingen betekent dit dat ouders vrijheid krijgen om voor hun kinderen een vorm van onderwijs te kiezen die bij hun leefsituatie past, zoals bijvoorbeeld tweetalig onderwijs. Tegelijk maakt Leiden zich hard voor kansengelijkheid. Dit betekent dat het onderwijs zo wordt georganiseerd dat de risico's op achterstand voor nieuwkomerskinderen zo klein mogelijk zijn, bijvoorbeeld door kennis en middelen te bundelen in voorzieningen, zoals één VO-school die nieuwkomers toeleidt naar een diploma.

Tegenover het belang van bundelen van kennis en middelen, staat de afweging om kinderen thuisnabij naar school te laten gaan. De Leidse partijen hebben met elkaar steeds gekeken in hoeverre voorzieningen centraal dan wel decentraal georganiseerd zouden moeten worden. Er is duidelijk gekozen om voor het jonge kind een thuisnabij aanbod te doen. Een fijnmazig netwerk van voorschoolse voorzieningen met hoge kwaliteit van voorschoolse educatie. Met 960 uur voorschoolse educatie maken nieuwkomerspeuters een goede start in hun Nederlandse schoolloopbaan. Voor nieuwkomerskleuters is er een vergelijkbaar aanbod aan vroegschoolse educatie (vve) op de Leidse basisscholen. Dit betekent wel dat nieuwkomers van 4 tot 6 jaar oud worden toegeleid naar basisscholen die werken met een vve-programma.

Op dit moment is er op drie Leidse scholen voor primair onderwijs een aanbod voor nieuwkomers met kinderen van 6 tot 12 jaar oud. Het aanbod voor nieuwkomers heet in het Leidse basisonderwijs een taalklas. De twee schoolbesturen die dit aanbod doen, bundelen in de toekomst hun krachten in één voorziening. Welke rol (coördinerend, ondersteunend of anderszins) het Samenwerkingsverband PPO Leiden kan spelen ten aanzien van instroom en doorstroom van leerlingen is een van de uitwerkingsvragen. Het aanbod voor basisschoolkinderen is in de toekomst een centrale startvoorziening voor nieuwkomers in het basisonderwijs. Alle nieuwkomers in Leiden (en op termijn uit de regiogemeenten) die willen doorstromen naar het reguliere basisonderwijs worden eerst toegeleid naar deze voorziening. Het vormgeven van de regiofunctie van de centrale voorziening in het primair onderwijs is een van de uitwerkingsvragen: onder welke voorwaarden kunnen en willen de vier omliggende kleinere gemeenten gebruik maken van en bijdragen aan een regionale voorziening? Hier horen ook afspraken bij over leerlingenvervoer, zowel binnen de regio als binnen de stad. Na in principe een eenjarig aanbod, stromen de kinderen uit naar thuisnabije basisschool zodat zij naar school gaan met kinderen uit hun buurt. Doordat deze centrale voorziening bestaat naast een aanbod van tweetalig en internationaal georiënteerd basisonderwijs, wordt de keuzevrijheid van ouders gegarandeerd.

Leerlingen krijgen op de voorziening voor nieuwkomers voor in principe een periode van een jaar een taalbad: kwalitatief hoogwaardig NT2-onderwijs. Daarna maken de leerlingen de overstap naar het reguliere onderwijs. Dit gebeurt ofwel op de school waaraan de voorziening (eventueel) gekoppeld is, ofwel op een reguliere basisschool die thuisnabij is. De transitie naar één centrale voorziening vraagt om heldere afspraken over instroom en doorstroom met basisscholen in en om Leiden. De voorziening biedt leerlingen die doorstromen ambulante begeleiding naar behoefte. Zo wordt maatwerk geleverd en een zachte landing gegarandeerd. Deze ambulante begeleiding wordt nu (vanuit een pilot) geboden door een 'vliegende brigade' en krijgt idealiter vorm in begeleiding van de leerkracht of IB-er. Zo wordt een professionaliseringsslag gemaakt en investeren de partijen met elkaar in deskundigheidsbevordering in het reguliere onderwijs.

De overstap van voorziening naar reguliere school is voor de leerlingen een zogenaamd breekpunt. Ondersteuning en begeleiding bij deze stap is een belangrijke voorwaarde voor succes, zowel voor de leerling als voor de ontvangende school. De financiering van de ambulante begeleiding is een van de uitwerkingsvragen. Te denken valt aan een combinatie van geldstromen waarbij middelen voor onderwijskansen, passend onderwijs en de lumpsum worden aangesproken.

De huidige Internationale Schakelklas-voorziening (ISK) voor nieuwkomers van 12+ is van oudsher een centrale voorziening voor de Leidse regio. Momenteel biedt de ISK een tweejarig taalbad waarna leerlingen doorstromen naar het reguliere VO. In de praktijk blijkt deze overstap voor veel nieuwkomersleerlingen een kwetsbaar punt in hun schoolloopbaan. Er bestaat een aanzienlijk risico dat zij op de langere termijn onder hun niveau presteren. Het lange termijn perspectief voor de ISK is dat deze omvormt tot het Da Vinci City College en gaat opleiden tot een volwaardig diploma⁶. De huidige voorziening wordt hiermee een volwaardige school voor voortgezet onderwijs⁷. De verbreding van het aanbod betekent een verbreding van het aantal leerlingen, wat leidt tot een stabielere basis van waaruit fluctuatie in het aantal nieuwkomers beter kan worden opgevangen. Ook voor het VO geldt dat ouders naast het Da Vinci City College binnen de regio de keuze hebben voor tweetalig onderwijs afgestemd op het Nederlandse onderwijssysteem en Engelstalig onderwijs dat is ingericht op een internationaal curriculum. Keuzevrijheid voor ouders en leerlingen is hiermee gegarandeerd.⁸

De financiering van het Da Vinci City College is een van de uitwerkingsvragen. Welke middelen kunnen duurzaam gereserveerd worden om te dienen als basis? Ook hier valt te denken aan een combinatie van geldstromen waarbij reguliere middelen voor onderwijs en geldstromen voor onderwijs aan nieuwkomers worden gecombineerd met middelen voor passend onderwijs.

Het Da Vinci City College heeft de ambitie om naast een vmbo-, havo- en vwo-diploma in samenwerking met het MBO Rijnland ook de entree-opleiding te verzorgen voor nieuwkomers. Leerlingen kunnen zo, na afronding van het City College, een volgende stap maken in hun schoolloopbaan. Nieuwkomers in de niveau 2-, 3- en 4-opleidingen van MBO Rijnland en nieuwkomers van buiten de Leidse regio in de entree-opleiding hebben, net als alle andere studenten in het mbo, recht op passende ondersteuning en begeleiding.⁹ Hierbij kan de expertise vanuit het Da Vinci City College worden ingezet.

Het huidige integrale aanbod voor statushouders vanuit Project JAS blijft behouden. In Project JAS van het re-integratiebedrijf van de gemeente Leiden worden verschillende leefgebieden van statushouders met elkaar verbonden en worden statushouders begeleidt naar en in het onderwijs. Op die manier wordt geïnvesteerd in kansen van nieuwkomers van 18 tot 30 jaar om een zelfstandige positie in de samenleving te verwerven. Hierbij zijn er nauwe contacten met niet alleen MBO Rijnland maar ook Hogeschool Leiden en Universiteit Leiden, die een schakeljaar aanbieden zodat statushouders op hun eigen niveau kunnen instromen in het hoger onderwijs.

⁶ De diplomaroute valt formeel onder de verschillende scholen binnen de Da Vinci Scholengroep maar wordt uitgevoerd op het City College.

⁷ Er start per schooljaar 20-21 een pilot, naar alle waarschijnlijkheid mede-gefinancierd vanuit middelen voor voortijdig schoolverlaten, waarbij de vmbo-route wordt uitgewerkt en aangeboden.

⁸ Hierbij moet worden opgemerkt dat de scholen met een internationaal georiënteerd curriculum een eigen bijdrage vragen die voor ouders met een lagere sociaaleconomische status veelal niet op te brengen zal zijn.

⁹ De extra ondersteuning van nieuwkomers op het MBO Rijnland is de afgelopen jaren vanuit gemeentelijke subsidie uitgevoerd door docenten van de ISK. Per 1 januari 2020 is er sprake van cofinanciering met regiogemeenten, als onderdeel van regionale kostendeling vsv.

De toekomstig centrale voorzieningen voor PO en VO hebben met elkaar veel expertise in huis en delen deze met de voorschoolse voorzieningen, het reguliere onderwijs, het speciaal onderwijs en eventueel met het MBO via de 'vliegende brigade'¹⁰, via een vraagbaakfunctie, coaching of een bijscholingsaanbod. Door intensieve afstemming onderling en met de andere gespecialiseerde Leidse voorzieningen zoals Project JAS, kunnen de nieuwkomersvoorziening PO en het Da Vinci City College zich versterken als regionaal expertisecentrum nieuwkomers.

Met bovenstaand meerjarig perspectief kiest Leiden voor een gezamenlijk, kansrijk aanbod voor alle nieuwkomers, van 2,5 tot 30 jaar oud en van de allereerste opvang in het onderwijs tot een gezamenlijk gedragen meerjarig perspectief waarbinnen flexibel op de behoefte van iedere nieuwkomer kan worden ingespeeld.

¹⁰ Er loopt momenteel een pilot met een vliegende brigade gefinancierd vanuit onderwijsinnovatie middelen. Zoals eerder aangegeven is duurzame financiering van de ambulante begeleiding ten behoeve van een zachte landing in het regulier een essentiële uitwerkingsvraag.

1. Hoe dit meerjarenperspectief tot stand is gekomen

De behoefte om te komen tot een meer gezamenlijke aanpak voor nieuwkomersleerlingen werd voor het eerst uitgesproken door de drie schoolleiders in het Leidse primair onderwijs met een taalklas. Deze taalklassen functioneren als afzonderlijke eenheden, met als gevolg een gebrek aan zicht op de grootte van de vraag naar onderwijs voor nieuwkomers. Een scherp en actueel zicht is mede relevant, omdat een sterke fluctuatie van de vraag een van de bekende uitdagingen is van het organiseren van een aanbod voor nieuwkomers. Onderzoek naar beleid op en onderwijs aan nieuwkomers laat zien dat een stip op de horizon vanuit gedeelde waarden en een concreet meerjarenplan lokale partijen een ondersteunende structuur biedt, waarin wederzijdse verwachtingen helder zijn zodat men elkaar beter weet te vinden en sneller kan schakelen waar nodig.¹¹

Omdat Leiden niet alleen in het primair onderwijs een aanbod heeft voor nieuwkomers maar ook in het vo van oudsher een ISK huisvest, is ook het voortgezet onderwijs betrokken bij de ambitie om te komen tot een meerjarenperspectief. Zo ontstond de wens om te komen tot een integraal aanbod met een doorlopende leerlijn. MBO Rijnland is betrokken, vanwege de doorstroom van ISK-leerlingen naar hun opleidingen en de samenwerking met de gemeente Leiden in het Project JAS (jongeren op de arbeidsmarkt statushouders). In een gedeeld opdrachtgeverschap¹² hebben de schoolbesturen PROO Leiden, SCO Leiden, Da Vinci Scholengroep, MBO Rijnland, de beide samenwerkingsverbanden PPO Leiden en VO 2801 en de gemeente Leiden de opdracht verstrekt aan onderzoeksbureau Sardes om de partijen te begeleiden bij het opstellen van een meerjarenperspectief. In een later stadium zijn de aanbieders van voorschoolse opvang, als belangrijke partner, aangesloten bij het onderzoek.

Met behulp van data, in het najaar van 2019 aangeleverd door (een groot deel van) de scholen voor primair en voortgezet onderwijs, is de populatie nieuwkomersleerlingen in de gemeente Leiden in beeld gebracht (Nieuwkomersscan Leiden en omgeving, 2019). In de periode september – november 2019 zijn 17 interviews afgenomen met bestuurders, directies, beleidsmedewerkers en leerkrachten die nieuwkomers opvangen in speciale voorzieningen of wanneer zij doorstromen naar het reguliere onderwijs.¹³ Hen is (aan de hand van een topiclijst) gevraagd naar kansen en struikelblokken/ uitdagingen met betrekking tot instroom, aanbod en doorstroom van nieuwkomers. De opbrengsten van de interviews hebben geleid tot drie mogelijke toekomstscenario's voor voorschool, primair onderwijs en voortgezet onderwijs/ mbo. De gespreksverslagen zijn hiermee gebruikt als input voor de scenario's en worden in dit plan niet samengevat of aangehaald. De scenario's zijn tijdens rondetafelgesprekken voorgelegd aan een brede vertegenwoordiging van onderwijsprofessionals. Hierna zijn de scenario's van voorkeur voorgelegd aan de bestuurders van PROO Leiden, SCO Leiden en de Da Vinci Scholengroep alsmede wethouder Dirkse van de gemeente Leiden. De scenario's zijn verder uitgewerkt in samenspraak met de projectgroep en worden hieronder beschreven.

¹¹ Onderwijsraad, 2017; WRR, 2018

¹² De verschillende organisaties zijn vertegenwoordigd in een projectgroep. De samenstelling van de projectgroep is terug te vinden in bijlage 1.

¹³ Een volledige lijst van gesprekspartners is opgenomen in bijlage 2.

2. Het vertrekpunt: het huidige aanbod voor nieuwkomersleerlingen

Om een route te schetsen van A naar B, is het belangrijk om zowel punt A als punt B in beeld te hebben. Dit hoofdstuk schetst een beeld van punt A: het aanbod van voorzieningen voor nieuwkomers in het najaar van 2019. Maar eerst een beeld van hoe de leerlingpopulatie eruit ziet, gebaseerd op de opgehaalde data¹⁴. Voor de Leidse scholen voor primair onderwijs geldt dat deze in het schooljaar 2019-2020 in totaal 7.837 leerlingen tellen.¹⁵ Voor 200 van deze leerlingen geldt dat zij vallen onder de definitie van nieuwkomers¹⁶: kinderen die maar kort (tot vier jaar) in Nederland verblijven en het Nederlands onvoldoende machtig zijn om aan regulier onderwijs deel te nemen (Inspectie van het Onderwijs, 2016). Zij maken met elkaar 2,5% uit van de totale leerlingpopulatie op de Leidse basisscholen.¹⁷ Het voortgezet onderwijs in de Leidse regio¹⁸ telt 13.878 leerlingen.¹⁹ De ISK Leiden, de Internationale Schakelklas voor het voortgezet onderwijs die van oudsher onderdeel uitmaakt van de Da Vinci Scholengroep, telt per 1 oktober 2019 142 nieuwkomers in de leeftijd van 12 tot 18 jaar.²⁰ N.B. Het aantal nieuwkomers in de voorschoolse leeftijd (2,5 tot 4 jaar oud) is niet in kaart gebracht.

Nieuwkomersleerlingen verdeeld over de scholen voor primair onderwijs

De volgende zes basisscholen tellen 10 of meer nieuwkomers:

- De Singel (44 - SCOL, Leiden Noord)
- Merenwijk (34 - PROO, Merenwijk)
- Leimundo (25 - PROO, Bos- en Gasthuizen)
- Lucas van Leyden (16 - PROO, Binnenstad)
- Apollo (13 - PROO, Bos- en Gasthuizen)
- Pacelli (10 - SCOL, Mors).

ISK met regiofunctie

Voor het voortgezet onderwijs geldt dat er onvoldoende data is aangeleverd om een uitspraak te kunnen doen over de aanwezigheid van nieuwkomers op andere scholen voor voortgezet onderwijs in de Leidse regio dan de ISK. De verwachting is dat op het tweetalig onderwijs enkele nieuwkomersleerlingen direct instromen. Verder stromen op de International School Rijnlands Lyceum in Oegstgeest nieuwkomersleerlingen ook direct in. Uit gesprekken met alle betrokken partijen blijkt bekendheid met en waardering voor de ISK Leiden. Het beeld ontstaat dat de school een belangrijke regiofunctie vervult in de opvang van nieuwkomers.

¹⁴ Er is data opgevraagd bij scholen voor primair en voortgezet onderwijs in de Leidse regio. Van een groot deel van de scholen in de regio ontbreekt data. Voor de Leidse scholen voor primair onderwijs geldt dat het beeld het meest compleet is. Van de 26 Leidse basisscholen hebben 22 data aangeleverd. Van de volgende vier scholen ontbreekt de data: Haanstra, Eerste Leidse Schoolvereniging, Vrije School Mareland en Er Risèlèh.

¹⁵ Bron: DUO, peildatum 1 oktober 2019.

¹⁶ Kinderen van repats vallen buiten de nieuwkomersdefinitie en zijn daarom niet meegenomen in de dataverzameling. Niettemin kampen ook veel van deze leerlingen met problemen met de Nederlandse taal.

¹⁷ In de gemeentelijke visie op internationalisering worden cijfers aangehaald waarbij een derde van de Leidse bevolking geldt als migrant en ruim 10% van de Leidse bevolking niet de Nederlandse nationaliteit heeft. Dat het in het basisonderwijs 'slechts' gaat om 2,5% van de populatie heeft twee oorzaken. Allereerst wordt hier gerekend met kinderen van 4 tot 12 jaar oud terwijl in de andere cijfers wordt uitgegaan van inwoners van alle leeftijden. Daarbij is de definitie van nieuwkomer nauwer dan die van *international*.

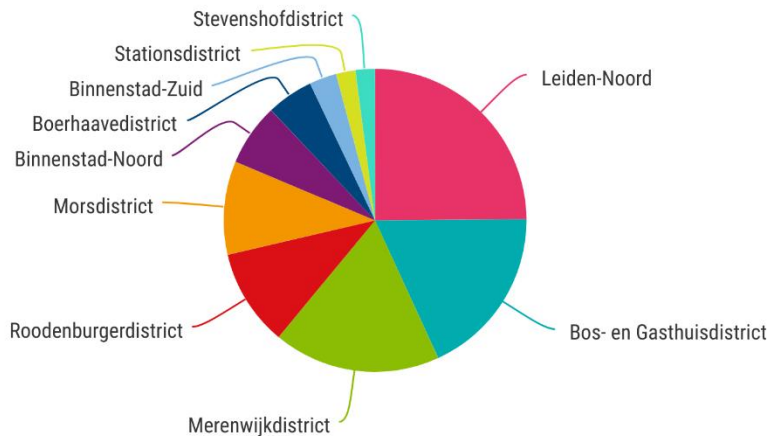
¹⁸ We gaan hier uit van de samenwerkende gemeenten Leiden, Leiderdorp, Oegstgeest, Voorschoten en Zoeterwoude, waarbij de laatste twee gemeenten geen voorziening voor voortgezet onderwijs huisvesten.

¹⁹ Bron: DUO, peildatum 1 oktober 2019.

²⁰ 1% van de totale leerlingpopulatie op het VO in de regio Leiden.

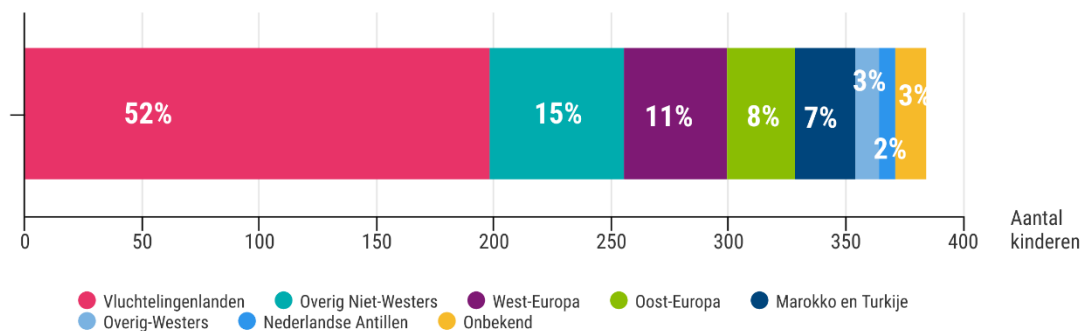
Nieuwkomersleerlingen verdeeld over de wijken

In de volgende wijken in Leiden woont 10% of meer van het totaal aantal nieuwkomersleerlingen van 4 tot 18 jaar oud: Leiden Noord, Bos- en Gasthuizen, Merenwijk²¹, Roodenburgerdistrict en Mors. Deze wijken kenmerken zich door een gemiddeld lagere sociaaleconomische status.



Herkomst van nieuwkomersleerlingen

Uit de opgehaalde gegevens blijkt dat ruim de helft van nieuwkomersleerlingen van 4 tot 18 jaar oud uit vluchtelingenlanden komt.²² Verder geclusterd blijkt dat ruim driekwart van hen een niet-westerse achtergrond heeft. Ruim 10% van de nieuwkomers komt uit West-Europa. Krap 10% van de nieuwkomers komt uit Oost-Europa. N.B. Voor een deel van de nieuwkomers geldt dat hun geboorteland door de scholen niet is geregistreerd.



²¹ Waarbinnen waarschijnlijk specifiek de Slaagwijk.

²² Voornamelijk Syrië en Eritrea.

Nieuwkomersvoorzieningen in het onderwijs

Leiden kent 45 locaties voor kinderopvang. Deze voorschoolse voorzieningen zijn grofweg te verdelen in twee categorieën. Enerzijds is er het speelzaalwerk van Stichting Peuterspeelzalen Leiden (SPL), waar vrijwel op alle locaties wordt gewerkt met een programma voor voor- en vroegschoolse educatie (vve) gedurende halve dagdelen. Anderzijds is er de dagopvang van verschillende aanbieders, waaronder locaties met vve²³ en opvang met een internationaal karakter (Nederlands- en Engelstalig). Nieuwkomerskinderen vallen onder de Leidse doelgroepdefinitie voor vve: *Kinderen die door een ongunstige economische-, sociale- of culturele omgeving risico lopen op een taal- en/of ontwikkelingsachterstand, beïnvloed door kenmerken van thuis, (voor)school of wijk. In Leiden spreken we over kinderen van ouders met een praktisch opleidingsniveau, een ander land van herkomst, armoede of ongunstige leefomstandigheden.*²⁴

Leiden telt op drie scholen voor primair onderwijs een voorziening voor nieuwkomers. Dit zijn zogenaamde type 3 scholen: scholen met 1 of 2 groepen voor nieuwkomers.²⁵ Voor Bredeschool Merenwijk, De Singel en Leimundo geldt dat zij bij de start van het schooljaar 2019-2020 allemaal één 'taalklas' hebben voor nieuwkomersleerlingen vanaf 6 jaar. Samen vangen zij hier iets meer dan de helft op van het totaal aantal nieuwkomers in het Leidse basisonderwijs.²⁶

In het voortgezet onderwijs geldt Da Vinci College ISK als centrale voorziening.

Statushouders van 18 tot 30 jaar volgen, zoals vastgelegd in de huidige Inburgeringswet, verplichte inburgeringslessen die zij zelf inkopen bij een particulier taalinstuut.²⁷ Om statushouders te ondersteunen om sociaal en economisch zelfstandig te worden, heeft de regio Leiden in 2016 Project JAS opgezet. Dit is een intensief opleidingsprogramma van drie jaar waarin statushouders inburgeren en actief werken aan het verwerven van een zelfstandige positie in de samenleving. Het uitgangspunt van de Leidse inburgering is een integrale aanpak: de verschillende leefgebieden van opleiding, werk, gezondheid, financiën en sociaal netwerk zijn met elkaar verbonden om de dienstverlening voor statushouders te optimaliseren.

Binnen Project JAS zetten gemeenten in de regio zich actief in om statushouders in de leeftijd tot 30 jaar naar en in het onderwijs te begeleiden. Doel van de begeleiding naar het onderwijs is het vergroten van integratie van jonge statushouders, het mogelijk maken van instroom in het onderwijs, het vergroten van succes in het onderwijs en daarbij beperken van voortijdse uitstroom. Er is ondersteuning op verschillend gebied en een speciaal ontwikkeld trainingsprogramma, waarin maatwerk geboden wordt. Er wordt actief samengewerkt met verschillende onderwijsinstellingen voor een goede toeleiding naar het onderwijs. Van 2016 t/m 2019 ging het om 341 statushouders in de Leidse regio.

Afhankelijk van de leefsituatie en het niveau van de statushouders worden verschillende trainingen en opleidingen aangeboden die de statushouder voorbereidt op instroom in het reguliere onderwijs op het niveau van mbo-Entree, mbo 2/3/4 of hbo/wo. Deelnemers krijgen daarbij tijd en aandacht om te schakelen naar het reguliere onderwijs.

²³ Op in totaal 20 van de 45 locaties voor voorschoolse opvang wordt gewerkt met een vve-programma. bron: LRK, mei 2020.

²⁴ Doelgroepbeschrijving, Coördinaat Onderwijskansen, november 2017

²⁵ De voorzieningen voor nieuwkomers zijn in Nederland door de Inspectie van het Onderwijs onderverdeeld in vier typen.

Zie voor meer informatie: https://www.lowan.nl/po/opzet_scholen/typen-nieuwkomerslocaties/

²⁶ Nemen we ook de (onvolledige) data mee van de scholen in Voorschoten, Oegstgeest, Leiderdorp en Zoeterwoude, dan loopt het aandeel nieuwkomers dat wordt opgevangen in de Leidse voorzieningen terug tot iets meer dan een kwart van het totaal (27%). Als we er vanuit gaan dat er zich ook op de in de dataverzameling ontbrekende scholen nieuwkomers bevinden, dan loopt dit percentage terug tot minder dan een kwart. De Leidse voorzieningen in het PO vervullen hiermee op dit moment in zeer beperkte mate een regiofunctie.

²⁷ Een wetsvoorstel voor een nieuwe Inburgeringswet ligt voor ter behandeling door de Tweede Kamer.

MBO Rijnland verzorgt het middelbaar beroepsonderwijs voor een regio breder dan Leiden en biedt opleidingen op niveau 1 t/m 4. Vanaf schooljaar 18-19 is in samenwerking tussen gemeente Leiden en MBO Rijnland een aparte JAS-Entreeklas voor statushouders gestart. In deze klas, met enkel statushouders, ontvangen jongeren extra begeleiding vanuit project JAS. Zowel op het gebied van onderwijs als andere leefgebieden, zoals budgetbeheersing, sociale vaardigheden en assertiviteit. Er is één dag per week een docent-nazorg van Project JAS werkzaam in de JAS-Entreeklas. Vanuit deze klas is veel doorstroom naar niveau 2.

Uit data van MBO Rijnland blijkt dat 67% van de studenten in de entree-opleiding anderstalig is. Een deel van hen is nieuwkomer. Sommige nieuwkomers stromen door vanuit de ISK Leiden of vanuit Project JAS. Een groot deel van hen komt uit de regio²⁸. Denk hierbij ook aan de ISK Duin- en Bollenstreek waarmee MBO Rijnland een samenwerkingsrelatie onderhoudt. Maar ook aan studenten uit een bredere regio, waaronder Alphen, Den Haag maar zelfs Rotterdam. MBO Rijnland heeft naast de JAS-Entreeklas geen aparte klassen met nieuwkomers. Nieuwkomers kunnen binnen het reguliere onderwijs gebruik maken van de ondersteuning die geldt voor alle studenten. Leerlingen die doorstromen van de ISK naar MBO Rijnland krijgen in hun eerste leerjaar extra ondersteuning van docenten van de ISK.²⁹

Statushouders die direct instromen in mbo 2,3 of 4 kunnen een beroep doen op ondersteuning vanuit project JAS. Statushouders die op hoger niveau onderwijs hebben gevolgd in eigen land stromen in op het hoger onderwijs. De Hogeschool Leiden en de Universiteit Leiden bieden met het Voorbereidend Jaar Leiden (VJL) gezamenlijk een schakeljaar voor statushouders om zich in één cursusjaar te ontwikkelen naar het gewenste startniveau in het hoger onderwijs

²⁸ MBO Rijnland kan, indien gewenst, inzicht bieden in de verdeling van anderstaligen en nieuwkomers naar woonplaats.

²⁹ Tot eind 2019 is deze inzet gefinancierd met subsidie van de gemeente Leiden. Per januari 2020 is dit ondergebracht bij de regionale kostendeling vsv. D.w.z. dat de 11 regiogemeenten van de RMC-regio Zuid-Holland Noord deze maatregel gezamenlijk bekostigen.

3. Wat we weten over onderwijs aan nieuwkomers

Nieuwkomers zijn binnen het onderwijs een aparte groep met een specifieke, extra ondersteuningsbehoefte. Net als alle andere kinderen en jongeren hebben zij recht op onderwijs. Wat voor hen goed onderwijs is, is afhankelijk van hun achtergrond. Alle nieuwkomers hebben familie, vriendjes, school, omgeving, taal en cultuur achtergelaten. Voor de een is dit een wens geweest, voor de ander noodzaak. De ervaringen in het land van herkomst maar ook de reis naar Nederland kan in meer of mindere mate een traumatische ervaring zijn geweest. Als het gaat om onderwijs aan deze groep worden in *Ruimte voor nieuwe talenten, keuzes rond nieuwkomers op de basisschool*³⁰ drie behoeften onderscheiden:³¹

1. subjectivatie/ persoonlijkheidsvorming: wat heeft het kind/ de jongere nodig om te leven als autonoom persoon?
2. socialisatie/ sociale vorming: wat heeft het kind/ de jongere nodig om met anderen in de maatschappij te functioneren en in de klas als minimaatschappij?
3. kwalificatie: wat heeft de leerling nodig aan kennis, vaardigheden en houdingen om succes te hebben op school en te kunnen deelnemen aan de maatschappij?

Voor nieuwkomers geldt volgens het Lectoreninitiatief Professionalisering Taalonderwijs Nieuwkomers dat persoonlijkheidsvorming (het vinden van autonomie) voorop staat, gevolgd door sociale vorming. Het bieden een veilige leeromgeving is een absolute voorwaarde als je op effectieve wijze wilt werken aan de eerste twee doelen. Dit maakt culturele sensitiviteit tot een *must* in het werken met nieuwkomers. Dit betekent interesse tonen in, ruimte bieden aan en afstemmen op iedere individuele leerling, zonder aannames en zonder vooroordelen.

Een van de aspecten die bijdraagt aan het respecteren van eigenheid en het bieden van ruimte aan het individu is het ruimte maken voor en benutten van de moedertaal. Dit biedt niet alleen veiligheid en houvast maar vormt ook een stevige taalkundige basis voor het leren van een nieuwe taal. Het advies van taal- en onderwijskundigen is: gebruik de moedertaal als bron om nieuwe informatie te begrijpen en als brug naar de nieuwe taal.³²

Een andere 'instrument' om nieuwkomers te laten aarden in hun nieuwe omgeving is de interactie met autochtone leeftijdsgenoten. Nieuwkomers profiteren niet alleen van de rijke taalinput van leeftijdsgenoten. Interactie werkt ook integratie in de hand. Culturele en talige heterogeniteit kan voor alle leerlingen een verrijking vormen van de schoolloopbaan.

In het aanleren van een tweede taal wordt onderscheid gemaakt naar dagelijks taalgebruik (voor dagelijkse, concrete interactie) en schooltaal (abstracter en cognitief complexer). Hier wordt in de latere schoolloopbaan vaktaal aan toegevoegd. Ten aanzien van het leren van een tweede taal geldt: Dat kost tijd.³³ Meer tijd dan leerlingen vanuit wet- en regelgeving krijgen in een voorziening voor NT2 (Nederlands als Tweede Taal).

³⁰ Lectoreninitiatief Professionalisering Taalonderwijs Nieuwkomers, in opdracht van PO-Raad & Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2017)

³¹ zoals deze volgens Biesta gelden voor alle leerlingen. Zie *Het prachtige risico van onderwijs* (2015)

³² Ruimte voor nieuwe talenten, keuzes rond nieuwkomers op de basisschool (2017), p. 16.

³³ We gaan in dit stuk niet in op de mechanismen en fasering van effectieve tweede taalverwerving.

Uit internationale studies blijkt dat voor succesvolle integratie van nieuwkomers zeker vijf jaar nodig is.³⁴ Dit betekent dat er ook na uitstroom richting het reguliere onderwijs extra ondersteuning nodig is. Voor leerkrachten en docenten in het reguliere onderwijs geldt soms dat zij verwachten dat leerlingen na tweeënhalf jaar onderwijs in het Nederlands (bijna) volledig op niveau zijn.

Om een passend onderwijsaanbod te kunnen doen, is het bij instroom van belang een brede intake te doen. Dit betekent het in kaart brengen van het niveau van ontwikkeling en het ontwikkelperspectief. Hoe is de gezinssituatie en onderwijservaring tot nu toe? Wat is het niveau van taalvaardigheid, rekenvaardigheid en schoolse vaardigheden? Waar liggen persoonlijke interesses? Door een compleet beeld te krijgen van het kind en zijn/haar omgeving en achtergrond kan een passend onderwijsaanbod worden gedaan. En kunnen ouders vanuit uitgesproken wensen en mogelijkheden zo goed mogelijk betrokken worden bij het schoolgaan van hun kind.

Een soepele doorstroom naar een reguliere school vraagt om heldere wederzijdse verwachtingen tussen professionals onderling en helderheid over wat professionals verwachten van de leerling en zijn/haar ouders. Dit betekent een uitgebreide en zorgvuldige warme overdracht. Waar mogelijk kan de landing in het regulier 'verzacht' worden door extra begeleiding vanuit de voorziening, die stapsgewijs wordt afgebouwd. Uiteraard leidt ook kennis van 'de basisprincipes van NT2' en cultureel sensitief werken in het reguliere onderwijs tot meer langdurige effectieve tweede taalverwerving en een 'zachtere landing' voor nieuwkomers in het reguliere onderwijs.

³⁴ Idem, p. 27.

4. De voorschoolse periode

In het rapport *Het jonge kind in een snel veranderende stad, Onderwijskansen in Leiden: doelgroepen, motieven, instituties en beleid* definieert Blaauwberg de voorschool voor nieuwkomers als een landingsbaan: 'het eerste platform waar ouders de Nederlandse normen en waarden tegenkomen en waar ze gezamenlijk sociale samenhang kunnen zoeken'. Voor nieuwkomerskinderen die op termijn doorstromen naar het reguliere Nederlandse onderwijs, geldt dat de voorschool meest effectief is wanneer wordt gewerkt met een programma voor vroege voorschoolse educatie (vve).

Vve-programma's zetten systematisch in op het stimuleren van de (taal)ontwikkeling van jonge kinderen. Hoewel voor het werken met zogenaamde 'absolute beginners' nog weer andere, extra uitdagingen gelden, biedt vve in de basis een effectieve aanpak voor nieuwkomerspeuters. Voor ouders van nieuwkomerspeuters geldt dat zij extra ondersteuning nodig hebben van pedagogisch medewerkers (maar hier niet altijd om vragen). Zij zijn niet bekend met wat gebruikelijk is in het Nederlandse systeem, noch op de opvang noch als het gaat om wat er thuis aan onderwijsondersteunend gedrag van hen verwacht wordt.

Waarden

In het gesprek met de voorschoolse aanbieders is, net als ten aanzien van de andere schooltypen, een afweging gemaakt in de tegenstelling centraal versus decentraal. Wil je nieuwkomers opvangen op één centrale locatie in de stad waar je kennis en expertise bundelt? Of wil je deze kinderen en jongeren vooral thuisnabij een passend aanbod doen? Voor kinderen van 2,5 tot 4 jaar oud ligt de nadruk op het laatste. Voor ouders geldt dat zij hun jonge kinderen graag letterlijk 'in de buurt' hebben. Mede met het oog op het groot aantal bestaande voorschoolse voorzieningen in de stad en de spreiding daarvan over de wijken, is er momenteel in de basis een goed thuisnabij aanbod voor jonge nieuwkomers. Hierbij is ruimte voor en behoefte aan doorontwikkeling van de kwaliteit van het aanbod meer specifiek voor nieuwkomers. Voor ouders die meer een internationale oriëntatie hebben en niet wensen in te stromen in het Nederlandse onderwijssysteem, is er in Leiden op twee locaties een aanbod van kinderopvang met een dergelijke insteek.³⁵

Hoe ziet het aanbod eruit in 2023?

Er zijn voorschoolse voorzieningen met vve in iedere wijk in Leiden.³⁶ Er is sprake van gemengde groepen. De locaties bieden voldoende plaats voor (en voorrang aan) kinderen van nieuwkomers. De reguliere peuteropvang start met 2 jaar oud. Het programma voor voorschoolse educatie start met een leeftijd van 2,5 jaar oud. Wanneer alle nieuwkomers³⁷ vanuit de GGD standaard een indicatie krijgen voor vve, krijgen Leidse nieuwkomers van 2,5 tot 4 jaar oud een passend (onderwijs)aanbod. Zij starten idealiter (net als andere peuters) bij 2,5 jaar oud met vve.³⁸ Een snelle start op de voorschool vraagt een efficiënte toeleidingsprocedure voor nieuwkomerspeuters. Hoe eerder zij hun voordeel kunnen doen met een vve-programma, hoe groter de kans dat zij zonder taalachterstand doorstromen naar groep 1 van het primair onderwijs. Deelname aan een vve-groep vergroot de kans op vroegsignalering bij ontwikkelingsproblemen.

³⁵ Teddy's Kids Internationale kinderopvang en BSO.

³⁶ Het merendeel hiervan is halve dagopvang.

³⁷ Niet alleen de kwetsbare doelgroep onder de nieuwkomers, zoals vluchtelingenkinderen, maar ook jonge kinderen van nieuwkomers met een Westerse achtergrond en kinderen van hoog opgeleide ouders.

³⁸ Afhankelijk van hun leeftijd bij aankomst in Nederland, zijn nieuwkomerspeuters soms ouder dan 2,5 jaar wanneer zij kunnen starten met vve.

Bij de doorstroom naar het primair onderwijs worden ouders van nieuwkomerspeuters gestimuleerd om te kiezen voor een school die werkt met een programma voor vroegschoolse educatie. Stromen nieuwkomerskinderen laat in op de voorschoolse voorziening, bijvoorbeeld rond de leeftijd van 3,5 jaar oud, dan is het mogelijk om de start in groep 1 uit te stellen. Kinderen starten dan bijvoorbeeld niet in het voorjaar in het primair onderwijs maar maken de overstap bij de start van het nieuwe schooljaar. Voor deze verlenging van vve wordt op verzoek van de voorschool een aparte indicatie afgegeven door de GGD.

Bij doorstroom naar groep 1 geldt voor alle Leidse peuters met een vve-indicatie dat zij warm worden overgedragen. Voor nieuwkomers wordt naast de reguliere overdracht van sociaal-emotionele en cognitieve ontwikkeling tevens informatie overgedragen over wanneer het kind is aangekomen in Nederland, wanneer het is gestart op de voorschool en welke mogelijkheden en beperkingen ouders hebben t.a.v. hun betrokkenheid bij het schoolgaan van hun kind. Ouders kunnen, indien gewenst, gebruik maken van voorzieningen vanuit het onderwijskansenbeleid die onderwijsondersteunend gedrag stimuleren en ondersteunen bij het meertalig opvoeden. Denk hierbij aan een VoorleesExpress, spel-aan-huis, bijeenkomsten in de bibliotheek of opvoedondersteuning.

Knelpunten

Op dit moment ervaren kinderen van inburgeraars vaak een knip in het voorschoolse aanbod. In veel gevallen maken deze kinderen met een vve-indicatie gebruik van vier dagdelen voorschoolse educatie op locaties van SPL. Wanneer ouders als onderdeel van het inburgeringstraject lessen volgen of stage lopen, maken kinderen noodgedwongen de overstap naar hele dagopvang van andere aanbieders. Na afronding van het inburgeringstraject hebben ouders veelal niet langer recht op kinderopvangtoeslag en worden kinderen 'teruggeplaatst' naar de halve dagopvang van SPL. Dit gebrek aan continuïteit wordt door zowel SPL als de andere aanbieders aangemerkt als een uiterst ongewenst situatie.

De periode van signalering, indicering voor vve en toeleiding tot de werkelijke start op de voorschoolse voorziening kan volgens de voorschoolse partners effectiever worden ingericht. Het verbeteren van dit traject is een van de ambities van het lopende onderwijskansenbeleidsplan *Van onderwijskansen naar gelijke kansen*.

Wat is er nodig?

Om een thuisnabij aanbod voor nieuwkomerspeuters te behouden, is het belangrijk dat er sprake blijft van een spreiding van voorschoolse voorzieningen met hele dan wel halve dagopvang met vve. Een aandachtspunt hierbij is de koppeling met de eventuele inburgeringsplicht van ouders. Kan hun verplichting om inburgeringslessen te volgen gecombineerd worden met een passend aanbod voor hun kinderen? Continuïteit in het aanbod voor kinderen van inburgeraars vraagt om afstemming tussen twee gemeentelijke taken: vve en inburgering.

Het aanbod van voorschoolse educatie is, net als inburgering, een wettelijk verplichte taak van de gemeente. Het voorschoolse aanbod wordt gefinancierd vanuit Rijksmiddelen voor onderwijsachterstanden, in combinatie met de zogenaamde Asscher-middelen voor kostwinners, gemeentelijke middelen, de kinderopvangtoeslag en een eigen bijdrage van ouders.

Een kwetsbaar aspect van een decentraal aanbod is (behoud van) kwaliteit van het aanbod. Expertise wordt immers niet gebundeld, noch op een fysieke plek, noch binnen een organisatie. Om dit te ondervangen adviseren wij de aanstelling van een coördinator of specialist nieuwkomers, door de gezamenlijke voorschoolse aanbieders. Hiermee kan bijvoorbeeld invulling worden gegeven aan de per 1 januari 2022 verplichte HBO'er in de vve. Hij of zij kan zowel inhoudelijk als procesmatig toezien op de doorontwikkeling van een kwalitatief hoogwaardig aanbod, houdt zicht op instroom en doorstroom van nieuwkomerspeuters en is in het kader van de doorgaande lijn aangesloten bij het expertisecentrum PO/VO dan wel de 'vliegende brigade' die ambulante begeleiding biedt aan nieuwkomersleerlingen. Daarnaast adviseren we systematisch aandacht te hebben voor de specifieke behoefte van nieuwkomers in de huidige werkgroep VVE.

Voor vve geldt dat er sprake is van toezicht op de kwaliteit van het aanbod door de GGD. De voorschoolse aanbieders (en de gemeente) kunnen kiezen voor aanvullende locatiebezoeken eventueel opgevolgd door specifieke scholing door een externe partij. Er kan een extra investering worden gedaan in de kwaliteit van het aanbod door pedagogisch medewerkers bekend te maken met de principes van het werken met 'absolute beginners', traumaverwerking en cultureel-sensitief werken met ouders. Om ouders sneller en op laagdrempelige wijze wegwijs te maken in het voorschoolse systeem kan worden geïnvesteerd in een uitgebreide intake waarbij de Tolkentelefoon wordt ingezet.

Om gezinnen met een vluchtgeschiedenis goed te ondersteunen is zorgvuldige afstemming tussen onderwijs en de ondersteuning vanuit JGT en Sociale Wijkteams van grote meerwaarde. Dit gebeurt nu vooral op het niveau van de individuele casus maar zou idealiter meer structurele vorm aannemen. Hierbij is het belangrijk te kijken naar alle kinderen binnen het gezin en de ondersteuning vanuit verschillende organisaties op elkaar af te stemmen zodat er sprake is van integrale ondersteuning waarbij, naar voorbeeld van het Project JAS³⁹, verschillende leefgebieden in samenhang aandacht krijgen.

Om kinderen optimaal te laten profiteren van een vve-aanbod, is het belangrijk om nieuwkomers tijdig te signaleren en effectief en efficiënt door te verwijzen naar een voorziening. Dit kan bijvoorbeeld betekenen dat de GGD voor deze doelgroep een extra contactmoment inplant, om na te gaan of een kind ook daadwerkelijk is aangekomen bij een voorziening. Voor de overdracht van leerlingen is het belangrijk dat in het dossier nadrukkelijk kan worden aangegeven dat het gaat om een nieuwkomer.

³⁹ En in het geval van statushouders in samenwerking met Project JAS.

5. Het primair onderwijs

Voor nieuwkomers in de basisschoolleeftijd geldt een onderscheid tussen groep 1/2 en groep 3 t/m 8. Kinderen in groep 1/2 kunnen op een groot deel van de Leidse basisscholen gebruik maken van een vve-programma. Op een deel van de scholen wordt vve ingezet als basis voor het aanbod, op andere scholen meer als ondersteunend materiaal. Wanneer kinderen instromen in groep 3, kunnen zij gebruik maken van een éénjarige schakelvoorziening op één van de drie Leidse basisscholen. Voor leerlingen die al langer in Nederland zijn of die in Nederland zijn geboren maar in een anderstalige omgeving opgroeien is er binnen de gemeente een KOPklas-voorziening. In de KOPklas krijgen basisschoolleerlingen die 'uitvallen op taal' als gevolg van omgevingsfactoren volgend op groep 8 een extra jaar onderwijs om hun taalscores op niveau te krijgen voordat zij de overstap maken naar het VO.

Waarden

Ook voor kinderen in de basisschoolleeftijd is tijdens de rondetafelgesprekken en in overleg tussen de twee grotere schoolbesturen de afweging gemaakt tussen een centraal versus een decentraal aanbod. Belangrijke aspecten in de afweging waren de opbouw en het behoud van expertise, de grootte van de groep en contact met leeftijdsgenootjes. Er is binnen de drie huidige taalklassen voldoende expertise aanwezig, maar deze wordt ervaren als kwetsbaar want te sterk persoonsafhankelijk. Ook zijn de drie kleine locaties relatief kwetsbaar in relatie tot de fluctuatie van het aantal nieuwkomers. Daarbij wordt het onwenselijk geacht dat leerlingen van 6 tot 12 jaar oud onderwijs krijgen in één groep, wanneer de groep te klein is om tenminste twee leeftijdsgroepen te vormen. Ook integratie wordt gezien als belangrijke waarde, niet alleen voor nieuwkomers maar ook voor reguliere 'Hollandse' leerlingen. In de afweging is voorkeur gegeven aan de kwaliteit van het aanbod. Waarmee gekozen wordt voor een centrale voorziening. Doordat dit specialistische aanbod tijdelijk van aard is, wordt ook tegemoetgekomen aan de waarde integratie. Het gekozen scenario kan omschreven worden als 'centrale start, zachte landing'. Leerlingen maken na het éénjarige taalbad op de centrale voorziening de overstap naar een reguliere school. Voor ouders met een internationale oriëntatie, die op middellange termijn weer migreren, wordt in Leiden IGBO (Internationaal Georiënteerd BasisOnderwijs) gestart.

Hoe ziet het aanbod eruit in 2023?

Nieuwkomerskinderen die gaan doorstromen in het Nederlandse onderwijsstelsel, maken bij binnenkomst vanaf groep 3 gebruik van één centrale voorziening voor nieuwkomers.⁴⁰ Op deze locatie is expertise aanwezig op het gebied van tweede taalverwerving en cultureel sensitief werken. Er is ruimte voor verschillende talen en culturen en meertaligheid wordt nadrukkelijk positief gelabeld. Door de aanwezige expertise en de grootte van de voorziening is het mogelijk om nog beter te differentiëren naar niveau en leeftijd. Hiermee kan een beter passend onderwijsaanbod worden gedaan.

De locatie onderhoudt in het kader van gezinsondersteuning en traumaverwerking goede contacten met het JGT, de Sociale Wijkteams en jeugdhulp. De ISK is een vanzelfsprekende partner als het gaat om het opbouwen, behouden en uitwisselen van expertise. Uiteraard zijn er ook uitstekende contacten met het reguliere onderwijs (en opvang).

⁴⁰ Wanneer nieuwkomers het primair onderwijs instromen vanuit een voorschoolse voorziening, hebben zij in de periode 2,5 tot 4 jaar oud gebruik kunnen maken van een vve-programma. Wanneer dit aanbod wordt voortgezet in groep 1/2, hebben nieuwkomers een start met veel aandacht voor (taal)ontwikkeling.

Er wordt vanuit de voorziening ambulante begeleiding geboden in het reguliere basisonderwijs en het speciaal onderwijs voor anderstalige leerlingen, met name voor leerlingen die doorstromen vanuit de voorziening. En er wordt geïnvesteerd in deskundigheidsbevordering van leerkrachten in het reguliere basisonderwijs. De voorziening fungeert zo als expertisecentrum nieuwkomers. Voor leerlingenvervoer naar de centrale voorziening, zowel binnen Leiden als binnen de regio, zijn heldere afspraken. Afstand mag geen reden zijn om geen gebruik te maken van de centrale voorziening.

Idealiter, ook met het oog op integratie, is de voorziening organisatorisch ingebed in een reguliere school. Samen met het grotere aantal leerlingen (naar verwachting tussen de 100 en 150 leerlingen) is de voorziening in staat om fluctuaties in de leerlingaantallen op te vangen. Binnen de voorziening kunnen nieuwkomers naar leeftijd in units of jaargroepen worden geplaatst, waarbinnen in kleine groepen wordt gedifferentieerd naar niveau. Bij de instroom is een uitgebreide intake uitgevoerd. Hierbij is de gezinssituatie en ontwikkeling van taalvaardigheid, rekenvaardigheid en schoolse vaardigheden zorgvuldig in kaart gebracht. De ontwikkeling van iedere individuele leerling wordt gemonitord en op vaste momenten geëvalueerd: is het nog steeds passend of moeten de verwachtingen naar boven of naar beneden worden bijgesteld?

Na een periode van een jaar wordt beoordeeld of leerlingen de overstap van de voorziening naar een reguliere, thuisnabije school kunnen maken. Leerlingen hebben zich voor de start op de voorziening ingeschreven op een reguliere basisschool, waarbij ouders gestimuleerd worden om in het kader van integratie te kiezen voor een thuisnabije school. Voor iedere leerling geldt dat op deze 'magische grens' van doorstroom een afweging wordt gemaakt of de leerling klaar is voor de overstap. Hierbij geldt dat leerlingen bij doorstroom extra begeleiding nodig zullen hebben. Indien de ontvangende school dit zelf onvoldoende kan bieden, wordt ambulante begeleiding geboden vanuit het expertisecentrum. Vraagt een goede landing in het regulier zeer intensieve begeleiding, dan is een eenmalige verlenging van de voorziening mogelijk.

De eerste fase van deze overstap is het kennismaken met leeftijdsgenoten binnen vakken als gym, rekenen en later wereldoriëntatie. Taalonderwijs wordt zo lang mogelijk vormgegeven binnen de voorziening.⁴¹ Bij de overstap naar het reguliere onderwijs worden leerlingen warm overgedragen. Welke ontwikkeling heeft de leerling doorgemaakt? Waar liggen uitdagingen en waar liggen persoonlijke interesses? Wat kan de nieuwe school van ouders verwachten? Welke extra begeleiding heeft de leerling nog nodig? De concrete invulling van deze begeleiding krijgt vorm in dialoog tussen de voorziening en de reguliere school. Wat heeft de reguliere school nodig vanuit de voorziening? De ambulante begeleiding vanuit de voorziening wordt idealiter ingezet via de reguliere leerkracht. Op deze manier wordt vanuit de voorziening geïnvesteerd in kwaliteitsverbetering van het reguliere onderwijs als het gaat om tweede taalverwerving en culturele sensitiviteit.

Ouders kunnen gebruik maken van voorzieningen die onderwijsondersteunend gedrag stimuleren en worden goed geïnformeerd over meertalig opvoeden. Om niet alleen de kinderen maar ook de ouders een zachte landing te geven in het regulier, is het belangrijk te investeren in ouderbetrokkenheid. Hierbij hebben nieuwkomers extra ondersteuningsbehoefte maar vragen zij niet altijd om extra begeleiding.

⁴¹ Hoe de overstap zoveel mogelijk geleidelijk vormgegeven kan worden is een uitwerkingsvraag waarbij het nadrukkelijk advies is deze route zodanig vorm te geven dat deze voor kinderen zoveel mogelijk veiligheid biedt. Dit kan betekenen dat de route er voor ieder kind anders uitziet, afhankelijk van de fysieke afstand tussen de voorziening en de school waar het kind naar uitstroomt.

Een van de uitwerkingsvragen is hoe er met elkaar goed vorm gegeven kan worden aan ouderbetrokkenheid: hoe is de verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen het expertisecentrum en de ontvangende school? Bij de warme overdracht naar het reguliere onderwijs zijn zowel de leerling zelf als de ouders aanwezig. Indien mogelijk krijgen ouders bij de overstap naar het reguliere onderwijs voor een korte periode een maatje die hen wegwijs maakt.

Wanneer de KOPklas als zelfstandige voorziening behouden blijft⁴², wordt de samenwerking met het expertisecentrum PO geïntensiveerd. Kennis en ervaring wordt uitgewisseld. Waar zinvol worden werkwijzen op elkaar afgestemd. De KOPklas is momenteel fysiek gekoppeld aan een Leidse school voor voortgezet onderwijs. Het onderbrengen van de KOPklas in de centrale nieuwkomersvoorziening kan bijdragen aan de stabiliteit van deze voorziening en de samenwerking versterken.

Knelpunten

De huidige taalklassen voor nieuwkomerskinderen zijn verdeeld over drie scholen, behorende tot de twee grote schoolbesturen in Leiden, te weten PROO Leiden en SCO Leiden. Een bundeling van de huidige voorzieningen tot één voorziening betekent dat één van beide besturen eerstverantwoordelijk is voor het primair onderwijs aan nieuwkomers. Over beschikbaarheid van expertise en doorstroom naar het reguliere onderwijs moeten vooraf duidelijke afspraken gemaakt worden.

De overstap naar het reguliere onderwijs, blijkt uit ervaring van de ISK, is een zogenaamd breekpunt in de schoolloopbaan. Om nieuwkomers ook na gebruik van de voorziening voldoende kansen te bieden hun potentieel te realiseren, is meer kennis nodig in het reguliere onderwijs met betrekking tot tweede taalverwerving en culturele sensitiviteit. Dit in combinatie met verwachtingsmanagement, aangezien de leercurve van nieuwkomers anders verloopt dan die van reguliere leerlingen. Vanuit de organisatie van het primair onderwijs, met intern begeleiders dichtbij de leerling en vaste leerkrachten op een jaargroep, kan een warme overdracht met en het versterken van leerkrachtvaardigheden in het reguliere onderwijs worden gerealiseerd.

De huidige drie taalklassen hebben een beperkte regiofunctie.⁴³ Scholen in de vier omringende gemeenten maken nu weinig tot geen gebruik van het Leidse aanbod. Er is geen onderzoek naar de achtergrond hiervan. Onder welke voorwaarden het Leidse expertisecentrum een functie kan vervullen voor de kleinere regiogemeenten (Oegstgeest, Voorschoten, Leiderdorp en Zoeterwoude) is een van de uitwerkingsvragen.

Hoewel een centrale voorziening kostenefficiënter is dan drie aparte taalklassen, vraagt het inrichten van een dergelijke, duurzame voorziening en bijbehorende ambulante begeleiding ten behoeve van een zachte landing in het reguliere onderwijs een toekomstbestendig financieel plan waarbij verschillende geldstromen gecombineerd worden. Ook leerlingenvervoer moet hierin meegenomen worden.

⁴² De landelijke herverdeling van GOAB-middelen noodzaakt Leiden tot een heroverweging van prioriteiten. Welke voorzieningen naast een aanbod van 960 uur voorschoolse educatie na 2021 behouden blijven, is onderwerp van gesprek.

⁴³ Uit de aangeleverde data blijkt dat de scholen in de regiogemeenten de nieuwkomers woonachtig in hun gemeente veelal zelf opvangen. Wellicht maken zij gebruik van middelen passend onderwijs om deze leerlingen een extra ondersteuning te bieden.

Wat is er nodig?

PROO Leiden en SCO Leiden formuleren in samenspraak met stakeholders zoals gemeente en PPO Leiden waarden op basis waarvan een keuze wordt gemaakt over de locatie van de centrale voorziening. Denk hierbij aan aspecten als centrale ligging en bereikbaarheid en fysieke ruimte om indien nodig uit te breiden. Een mogelijkheid is om de toeleiding en instroom van leerlingen te coördineren vanuit het samenwerkingsverband PPO Leiden. Ook de coördinatie van de ambulante begeleiding bij uitstroom kan vorm krijgen vanuit het samenwerkingsverband PPO Leiden. Door het samenwerkingsverband een procesmatige regierol te geven, krijgt de voorziening een meer neutrale positie. Met het oog op integratie is de voorziening bij voorkeur gekoppeld aan een reguliere school. Overwogen kan worden om de centrale nieuwkomersvoorziening voor PO fysiek te koppelen aan de centrale nieuwkomersvoorziening voor VO.

Om invulling te geven aan de centrale intake (instroom), het onderwijsaanbod en de doorstroom wordt een werkgroep gevormd. In deze werkgroep wordt expertise gebundeld vanuit de bestaande voorzieningen in het primair onderwijs. Denk hierbij aan de inhoudelijke en procesmatige ontwikkeling van toeleiding en intake. Maar ook aan keuzes ten aanzien van aanbod en ouderbetrokkenheid. En uiteraard aan de vormgeving van een zorgvuldige doorstroom ten behoeve van een zachte landing in het reguliere onderwijs. Om de aanwezige expertise te benutten, fungeert de ISK als *critical friend*.

De ambitie is om de voorziening een lokale en regionale functie te geven. Dit vraagt om afspraken met scholen in Leiden en omgeving over toeleiding van alle nieuwkomers. Maar ook om afspraken over doorstroom, meer specifiek als het gaat om (vrije) schoolkeuze en de beschikbaarheid van expertise bij de overstap naar het reguliere onderwijs. Ook met regiogemeenten moeten worden gesproken over voorwaarden op basis waarvan zij gebruik kunnen maken van en bijdragen aan het expertisecentrum. Denk hierbij aan leerlingenvervoer maar ook aan afspraken met een breed netwerk aan scholen ten aanzien van toeleiding en ambulante begeleiding bij doorstroom.

De voorziening wordt gefinancierd vanuit een combinatie van geldstromen: bijzondere bekostiging vanuit de overheid aangevuld met middelen voor passend onderwijs, lumpsum, onderwijskansenbudget en/of gemeentelijke subsidie. Om een duurzame voorziening op te bouwen waar expertise beschikbaar is voor het reguliere onderwijs en waar fluctuaties in het aantal nieuwkomers opgevangen kan worden (zonder verlies van expertise), is een financiële garantie vanuit de verschillende partijen nodig. Dit vraagt om duidelijke afspraken over inspanningsverplichtingen en eventueel flexibele inzet van personeel. Voor de financiering van de inzet van ambulante begeleiding in de vorm van een 'vliegende brigade' kan gekeken worden naar een koppeling met de expertisemiddelen vanuit PPO Leiden.

Voor nieuwkomers die vanuit een voorschoolse voorziening doorstromen naar groep 1/2 geldt dat zij worden toegeleid naar een school die werkt met een programma voor vroegschoolse educatie. Zij worden warm overgedragen vanuit de voorschoolse voorziening. De uitgebreide voorschoolse intake wordt hierbij 'opgefrist'. Nieuwkomers die instromen in groep 1/2, worden eveneens toegeleid naar een school met een vroegschoolse programma.⁴⁴ Ze krijgen dezelfde uitgebreide intake als leerlingen die instromen in de centrale voorziening. De intake wordt eventueel afgenomen in samenwerking met één van de medewerkers van de centrale voorziening of de voorschoolse coördinator nieuwkomers.

⁴⁴ Dit betekent dat scholen onderling overeenkomen dat nieuwkomers van 4 tot 6 jaar oud worden doorverwezen naar scholen met vroegschoolse educatie.

6. Het voortgezet onderwijs

De internationale schakelklas (ISK) in Leiden heeft een lange geschiedenis en maakt van oudsher onderdeel uit van de Da Vinci Scholengroep. De school heeft een regionale functie en onderhoudt een stevig netwerk met instanties zoals het COA, LOWAN, omringende ISK's, het voortgezet onderwijs in de regio en het MBO Rijnland. De ISK maakt op moment van schrijven gebruik van een tijdelijke vestiging van twee locaties, aan het Lammenschanspark en in de Stevenshof.⁴⁵

Waarden

Hoe ouder de nieuwkomer, hoe minder zwaar de waarde 'thuisnabij' weegt. Daarbij biedt de massa van een centrale, regionale voorziening de mogelijkheid om een zeer gedifferentieerd aanbod te doen. Gelet op de fase in de schoolloopbaan, geldt deze mogelijkheid als een belangrijke waarde. Hoe meer gepersonaliseerd het aanbod, hoe groter de kans dat leerlingen een diploma halen op het bij hun potentieel aansluitende niveau. Voor het voortgezet onderwijs aan nieuwkomers wordt gekozen voor (het behouden van) een centrale voorziening.

Een belangrijke aanvullende waarde voor deze leeftijdsgroep is het behalen van een diploma op een passend niveau. De overstap naar het reguliere voortgezet onderwijs of het mbo is voor veel leerlingen een breekpunt. Een groot deel van hen realiseert in het reguliere systeem niet het potentieel dat binnen de ISK gezien en aangesproken is. Reguliere scholen voor voortgezet onderwijs lijken onvoldoende toegerust om deze leerlingen een passend aanbod te kunnen doen. Met als gevolg onbenut potentieel, zowel persoonlijk als maatschappelijk. Dit pleit voor het verbreden van de ISK naar een school die zelf opleidt tot een volwaardig diploma.

N.B. Voor ouders en leerlingen met een internationale oriëntatie, die niet wensen in te stromen in het Nederlandse Onderwijssysteem, is er in de regio Leiden een school voor voortgezet onderwijs met een internationaal curriculum.⁴⁶

Hoe ziet het aanbod eruit in 2023?

Nieuwkomers van 12+ uit de regio volgen onderwijs op één centrale locatie in Leiden. Deze locatie geldt, samen met de centrale voorziening voor het primair onderwijs, als het regionaal expertisecentrum nieuwkomers en tweede taalverwerving. In de eerste jaren ligt de nadruk op het taalbad. NT2-docenten bepalen in deze fase op welk niveau de leerling examen kan doen. Alle hierop volgende leerjaren worden verzorgd door hetzelfde team met de juiste ondersteuning er omheen. Het behaalde diploma geeft recht op een vervolgopleiding.

Door het aanbieden van volwaardige onderwijsroutes wordt de ISK van voorziening tot een school (Da Vinci City College) voor een bredere doelgroep van *internationals*.⁴⁷ Het flexibele onderwijsaanbod kan het City College aantrekkelijk maken voor reguliere leerlingen met een extra ondersteuningsbehoefte. De verbreding van de doelgroep en de verlenging van de verblijfsduur op school leidt tot een stabielere populatie en hiermee een stabielere financieel beeld.

⁴⁵ Respectievelijk Kanaalpark 144 en Mary Zeldenrustweg 18. In het najaar 2020 wordt verhuizing naar één locatie aan de Vijf Meilaan verwacht. N.B. Gezien de ambities op het gebied van de entree-opleiding verhuist een deel van MBO Rijnland mee.

⁴⁶ Deze scholen hanteren een eigen bijdrage.

⁴⁷ Momenteel is het overgrote deel van de leerlingpopulatie vluchteling dan wel statushouder. Biedt de ISK naast excellent tweede taalonderwijs ook een volwaardige diploma, dan wordt de school ook een aantrekkelijke optie voor kenniswerkers en arbeidsmigranten.

Niet alle leerlingen die als nieuwkomer instromen op het Da Vinci City College zullen ervoor kiezen om het volledige onderwijsprogramma op deze school te volgen. Sommige leerlingen zullen na het tweejarige taalbad uitstromen naar een school voor voortgezet onderwijs die meer thuisnabij is, die een specifiek profiel heeft of waar vriendjes/vriendinnetjes naar school gaan. Ook zal het City College vanaf de start niet op alle onderwijsniveaus een diplomaroute kunnen aanbieden. Hoewel leerlingen en ouders worden voorgelicht over de meerwaarde van de bij het City College aanwezige expertise op NT2, hebben leerlingen en hun ouders vrije schoolkeuze en kunnen zij ervoor kiezen uit te stromen na twee jaar. Deze leerlingen hebben baat bij en – net als in het primair onderwijs – recht op een zachte landing in het reguliere onderwijs. Hoewel de ambulante begeleiding in het systeem van het voortgezet onderwijs (met verschillende vakdocenten) er anders uit zal zien dan in het primair onderwijs, kunnen dezelfde uitgangspunten worden gehanteerd in de ‘toekenning’ van ambulante begeleiding.

Voor nieuwkomers met een extra ondersteuningsbehoefte geldt dat een zorgvuldige afweging moet worden gemaakt wat voor hen een passend aanbod is. Een taalbad op het City College en daarna uitstromen naar praktijkonderwijs of speciaal onderwijs? Of starten op praktijkonderwijs dan wel speciaal onderwijs met ambulante begeleiding vanuit het City College? Hoe de onderwijsroute en de financiering er voor deze specifieke doelgroep uitziet, is een van de uitwerkingsvragen.

De huidige voorziening voor nieuwkomers bestaat uit twee vestigingen, waarvan één gekoppeld aan een reguliere vmbo-school. De fysieke nabijheid van leeftijdsgenootjes is bevorderlijk voor de integratie. De huisvesting van het Da Vinci City College in of nabij een reguliere school is, met het oog op integratie, wenselijk.

De uitbreiding van de ISK van een voorziening naar een school kan starten met het aanbieden van een 3-jarige onderbouwperiode aangevuld met een PTA (1-jarig voor vmbo en 2-jarig voor havo/vwo). De uitstroomrichting D&P (Dienstverlening & Producten) kan zonder al te grote investering in leermiddelen worden aangeboden en biedt leerlingen voldoende uitstroommogelijkheden. De intentie is per schooljaar ‘20-‘21 te starten met de routes vmbo basis, kader en mavo. Een aanvullende mogelijkheid voor de toekomst is het incorporeren van een entreeopleiding. Over deze mogelijkheid worden op moment van schrijven verkennende gesprekken gevoerd met MBO Rijnland. De intentie is om de entree-opleiding binnen het City College in nauwe samenwerking met MBO Rijnland vorm te geven. De start van kalenderjaar 2021 staat als optie genoteerd. De aparte Entree-klas voor statushouders vanuit Project JAS kan op termijn ook worden ondergebracht bij Da Vinci City College.

Knelpunten

Wanneer de ISK wordt uitgebreid van een voorziening naar een school en hiermee een bredere doelgroep aanspreekt, betreedt ze een regionaal speelveld met concurrentie. Naast TTO kent de Leidse regio een aantal internationaal georiënteerde scholen die zich richt op kenniswerkers en arbeidsmigranten onder de *internationals*. Het City College is in gesprek met het Rijnlands Lyceum en het Visser 't Hooft over de doorontwikkeling van het aanbod. Het Da Vinci City College wordt door hen gedefinieerd als aanvullend op het bestaande aanbod voor *internationals*. Het City College richt zich op ouders en leerlingen die langere tijd in Nederland willen blijven. Onderwijs

met een internationaal curriculum richt zich op een andere doelgroep: nieuwkomers met de intentie van emigratie.

Wat is er nodig?

Om de verbreding van de ISK inhoudelijk vorm te geven en 'weg te zetten' in de tijd, wordt een werkgroep ingericht. Om voldoende draagvlak te realiseren en behouden worden de gemeente Leiden, SWV 2801 en MBO Rijnland meegenomen in de planvorming en het verdere proces. Scholen voor voortgezet onderwijs worden op bestuurlijk niveau geïnformeerd. Er wordt gebruik gemaakt van expertise op andere plekken in het land, zoals De Nieuwe Internationale School Amsterdam. De financiering van Da Vinci City College, is samen met de concurrentieanalyse, een van de belangrijkste uitwerkingsvragen. Er is een voorstel ingediend bij de gemeente Leiden waarin een gezamenlijke financiering (eigen bijdrage Da Vinci Scholengroep, middelen Passend Onderwijs, investering regiogemeenten) wordt voorgesteld voor een tweejarige opstartfase.

7. Het middelbaar beroepsonderwijs

Voor MBO Rijnland geldt dat nieuwkomers van niveau 1 t/m 4 opleidingen kunnen volgen en aanspraak kunnen maken op extra ondersteuning zoals alle andere studenten en zoals dit ook geldt in het hbo en wo.⁴⁸ Het voedingsgebied van MBO Rijnland is breder dan regio Leiden. MBO Rijnland maakt vanuit het uitgangspunt van 'begeleiden zonder belemmeringen' in haar ondersteuningsaanbod geen onderscheid tussen nieuwkomers uit de Leidse regio en daarbuiten. Er ontstaat voor het MBO Rijnland een minder werkbare situatie wanneer zij hun studenten vanuit lokale afspraken niet allemaal dezelfde ondersteuning kunnen bieden.

Waarden

Voor nieuwkomers van 16+ geldt dat de waarde thuisnabij weinig onderdeel meer uitmaakt van de afweging van centraal versus decentraal. Sterker, het MBO Rijnland heeft een regionale functie en een breed voedingsgebied. Voor het MBO Rijnland geldt dat 67% van de studenten in de entree-opleiding anderstalig is. Een deel van hen is nieuwkomer. Niet alle nieuwkomers stromen door vanuit Leidse voorzieningen, zoals Project JAS of de huidige ISK Leiden. Van nieuwkomers van 16+ wordt uiteraard meer zelfstandigheid verwacht dan van nieuwkomers in het primair of voortgezet onderwijs. Vanuit het MBO Rijnland wordt opgemerkt dat niet alle nieuwkomers de benodigde vaardigheden hebben om hun weg te vinden in het Nederlandse onderwijssysteem. Ze hebben vaker recht op extra ondersteuning, buiten school, maar weten niet altijd zelfstandig de weg te vinden. Ook heeft een relatief groot deel van de nieuwkomers te maken met een kwetsbare thuissituatie en vervullen zij soms een ondersteunende rol binnen het gezin. Deze belasting kan uitdagingen met zich meebrengen ten aanzien van het schoolgaan. Wellicht kan extra begeleiding op het gebied van schoolse vaardigheden en het wegwijs worden in de Nederlandse maatschappij en cultuur, naar voorbeeld van Project JAS, de onderwijskansen van deze leerlingen vergroten.⁴⁹ Hierbij moet worden opgemerkt dat de verwachtingen ten aanzien van het tempo van het aanpassingsvermogen van nieuwkomers van 16 tot 18+ soms te hoog gespannen zijn.⁵⁰

Hoe ziet het aanbod eruit in 2023?

MBO Rijnland heeft een breed voedingsgebied, ook als het gaat om nieuwkomers. Hier wordt specifiek ingegaan op de overdracht van studenten vanuit Leidse voorzieningen, meer specifiek de huidige ISK en Project JAS. De huidige, zorgvuldige overdracht voor studenten die vanuit het toekomstige City College de overstap maken naar een niveau 2, 3 of 4 opleiding blijft behouden. Het gezamenlijk vormgeven van de entree-opleiding binnen het City College geldt hierbij als een stevige basis voor samenwerking. Hoe eventuele ambulante begeleiding van oud-leerlingen vanuit het City College concreet wordt vormgegeven, is een van de uitwerkingsvragen.

Het is nog onduidelijk of de Entree-klas voor statushouders op termijn ook wordt ondergebracht bij Da Vinci City College. Zo ja, dan is het City College de vierde partij waarmee Project JAS nauwe contacten onderhoudt ten behoeve van een zachte landing van statushouders in het Nederlandse onderwijssysteem. Voor statushouders die instromen in niveau 2, 3 en 4 opleidingen geldt dat wordt afgestemd over behoefte aan nazorg waarbij vanuit Project JAS efficiënt extra

⁴⁸ Na het Voorbereidend Jaar Leiden – zie verderop in de tekst.

⁴⁹ Hier moet worden opgemerkt dat studenten die doorstromen uit ISK Leiden of ISK Duin- en Bollen zorgvuldig worden overgedragen en indien nodig extra persoonlijke begeleiding ontvangen en dat ook voor nieuwkomers die instromen vanuit Project JAS geldt dat zij gebruik kunnen maken van nazorg.

⁵⁰ Integreeren in een nieuwe cultuur met haar eigen omgangsvormen en verwachtingen vraagt hoe ouder je wordt steeds meer van je aanpassingsvermogen. De vraag is of hier altijd voldoende tijd en aandacht voor is.

ondersteuning kan worden ingezet op verschillende leefgebieden. Net als bij het Voorbereidend Jaar Leiden (VJL) van Hogeschool Leiden en Universiteit Leiden, kent MBO Rijnland vaste aanspreekpunten als het gaat om toelatingsvoorwaarden, intakegesprekken en kennismakingsmomenten voor statushouders.

Gezien het totaal aantal nieuwkomers in de entreeopleiding is het de vraag of het wenselijk is om op termijn alle nieuwkomers (ook met een woonplaats buiten regio Leiden) onder te brengen op het City College. Hoe deze doelgroep precies is samengesteld en wat voor hen het meest passende aanbod is, is een van de uitwerkingsvragen in de verdere vormgeving van het City College. Het City College heeft hierbij de expertise op NT2 in huis, terwijl het MBO Rijnland meer kennis en ervaring heeft op het gebied van volwassenonderwijs. Deze kennis en expertise wordt samengevoegd in de nieuwe entree-opleiding voor nieuwkomers. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat het taalniveau van nieuwkomers in de entree-opleiding op dit moment vaak dusdanig laag is dat dit het volgen van onderwijs op dit niveau bemoeilijkt.⁵¹

Voor nieuwkomers in niveau 2, 3 en 4 opleidingen die een discrepantie laten zien tussen hun taalniveau en capaciteitentest, geldt dat MBO Rijnland hen momenteel met subsidie van de 11 regiogemeenten van de RMC-regio Zuid-Holland Noord een extra taaltraject kan aanbieden. Het doel van deze taaltrajecten is om nieuwkomers zoveel mogelijk op het juiste cognitieve niveau te laten instromen. Qua extra ondersteuning vanuit de begeleidingsstructuur kunnen nieuwkomers aanspraak maken op dezelfde begeleiding als 'reguliere' studenten. Idealiter wordt deze begeleiding in de toekomst aangevuld met snel toegankelijke externe expertise op nieuwkomers. Dit zou gestalte kunnen krijgen in een aanspreekpunt MBO binnen het Leidse expertisecentrum nieuwkomers. Vanuit het expertisecentrum kan advies gegeven worden over de invulling van extra ondersteuning en/of kan worden doorverwezen naar de juiste instanties voor extra begeleiding en/of hulp. Of vanuit het expertisecentrum ook uitvoerende, ambulante begeleiding wordt geboden richting het MBO Rijnland (en zo ja, hoe dit te financieren) is een van de uitwerkingsvragen. Te denken valt aan de inzet van middelen voor voortijdig schoolverlaten.⁵²

Als het gaat om de ontwikkeling van schoolse vaardigheden en het wegwijs worden in de maatschappij, kan worden gedacht aan een tijdelijke koppeling met een externe coach met specifieke kennis van nieuwkomers. Om voor nieuwkomers de drempel naar de arbeidsmarkt te verlagen, kan MBO Rijnland de samenwerking met het bedrijfsleven, eventueel op specifieke sectoren versterken. Hierbij kan worden gedacht aan thema's als 'wat verwachten wij van jou als werknemer?' maar ook aan het leren van vakspecifieke taal.

Knelpunten

Een duidelijk knelpunt is de breedte van het voedingsgebied van het MBO Rijnland. De school trekt studenten uit meer dan 40 gemeenten en maakt vanuit ethisch oogpunt geen onderscheid naar woonplaats als het gaat om extra ondersteuning. Lokale afspraken zijn voor het MBO Rijnland daarom slecht werkbaar. Dit betekent dat voorzieningen die worden ingericht vanuit de stad of regio Leiden, zoals ambulante begeleiding, extra taaltrajecten of coaching ook toegankelijk moeten zijn voor nieuwkomers die woonachtig zijn in bijvoorbeeld Alphen of de regio Haaglanden.

⁵¹ MBO Rijnland overweegt de entree-opleiding voor nieuwkomers met een taalniveau onder A2 in de toekomst vorm te geven als een tweejarig traject.

⁵² Voor de financiering van deze begeleiding geldt, net als binnen de voorschoolse educatie, het primair en het voortgezet onderwijs, dat het gaat om het financieren van een structurele voorziening met (een combinatie van) tijdelijke middelen. Met tijdelijke middelen kan een voorziening worden ingevuld en uitgewerkt, hierna moet het worden geborgd in reguliere middelen.

Wat is er nodig?

In de afweging wat een passend onderwijsaanbod is voor nieuwkomers in de entree-opleiding, is het belangrijk scherper zicht te krijgen op de huidige doelgroep. Hoeveel nieuwkomers telt de entree-opleiding? Hoeveel van hen zijn woonachtig in Leiden? Welke voortrajecten hebben studenten gevolgd? Deze data biedt een eerste basis voor een afweging om de entree-opleiding voor nieuwkomers al dan niet volledig onder te brengen bij het City College. Daarbij biedt het input voor de concrete vormgeving van de verdere samenwerking van Da Vinci Scholengroep en MBO Rijnland rondom de entree-opleiding.

Een andere uitwerkingsvraag is de relatie van MBO Rijnland tot het Leidse Expertisecentrum Nieuwkomers. Er is bij MBO Rijnland behoefte aan snel toegankelijke externe expertise. Hoe dit het beste vorm te geven is afhankelijk van een verdere vraagarticulatie. Qua financiering van de ambulante begeleiding is nu sprake van samenwerking binnen de RMC-regio Zuid-Holland Noord. MBO Rijnland heeft een breder voedingsgebied. Financiering van extra ondersteuning van nieuwkomers door gemeenten buiten de RMC-regio Zuid-Holland Noord is een uitwerkingsvraag voor de toekomst.

In het kader van o.a. kennisdeling is ook de aansluiting van MBO Rijnland bij het Voorbereidend Jaar Leiden van Hogeschool Leiden en Universiteit Leiden een verkenning waard.

Tot slot is het in de verdere vormgeving van onderwijs aan statushouders van 18 tot 30 jaar belangrijk oog te houden op de nieuwe Inburgeringswet die op 1 juli 2021 in werking treedt.

Bijlage I – overzicht gesprekspartners

Interviews

Anja van Schagen	De Ley, SCO Leiden
Annemarije van Overschot	SWV 2801
Babette van Leeuwen	Hasselbraam Leiderdorp, PROO Leiden
Elizabeth Boddens Hosang	SCO Leiden
Ellen Hennekes	Project JAS
Ellen van Reemst	PROO Leiden
Enna Bongers	Gemeente Leiden
Evi van der Meer	De Singel, SCO Leiden
Frits Hoekstra	SCO Leiden
Ger van der Meer	Brede School Merenwijk, PROO Leiden
Hélène Rehorst	MBO Rijnland
Inge Meulens	ISK Leiden, Da Vinci Scholengroep
Ivor Bergsma	ISK Leiden, Da Vinci Scholengroep
Jeanette	Lucas van Leyden, PROO Leiden
John van Bezouw	Lorentzschool, PROO Leiden
José Finders	Gemeente Leiden
Katelijne Corporaal	PPO Leiden
Marga van Mil	Logopedie, OnderwijsAdvies
Mariella van Driel	ISK Leiden, Da Vinci Scholengroep
Marika Wendelaar Bonga	Gemeente Oegstgeest
Marleen Zirkzee	De Singel, SCO Leiden
Marton de Pinth	PROO Leiden
Patrick Geirnaert	Leimundo, PROO Leiden
Paul Dirkse	Gemeente Leiden
Tom Navis	Leidse Hout School, SCO Leiden
Vera Zonderop	Gemeente Leiden

Rondetafel-bijeenkomst⁵³

Conny van Egmond, Dana Leuvelink, Karen van de Velde, Kristel Melisie, Lucienne Bosma, Marjolein Draijer, Marlies Merkestein, Petra Twisk, Rich van den Berg, Sandra van het Schip, Wim van der Veer, Yvonne van Kasteren & Zeynep Uslu.

⁵³ Deze personen hebben zich vooraf ingeschreven voor de rondetafel-bijeenkomst. Aanwezigheid is niet geregistreerd. Een groot deel van de geïnterviewden was ook aanwezig bij de rondetafelgesprekken.

bijlage II Routekaart richting 2023: uitwerkingsvragen & stappenplan

Algemeen

1. Naar wens en behoefte van de partijen in de stuurgroep 'Meerjarenperspectief nieuwkomersonderwijs⁵⁴': zorg voor een doorgaande (onderwijs)lijn van voorschool tot hoger onderwijs en een integraal aanbod (samenhang met jeugdhulp en inburgering):
 - richt een Leids expertisecentrum of -team in;
 - investeer in gezamenlijke professionalisering.
2. Bepaal wie verantwoordelijk is voor bewaking van het brede proces van het onderwijsaanbod aan nieuwkomers & beleg inhoudelijke regie per sector bij één van de partners.
3. Definieer zoveel mogelijk vooraf welke taken en verantwoordelijkheden vallen onder de centrale voorziening en kies een passende organisatievorm. Ligt de focus enkel bij inhoudelijke expertise of wordt ook praktische, uitvoerende ondersteuning gevraagd, bijvoorbeeld bij doorstroom? Wanneer gaat de verantwoordelijkheid voor een leerling èn de ondersteuning van ouders over van de voorziening naar de ontvangende school?
4. Verstevig per sector de aansluiting onderwijs - hulpverlening: het vormgeven van gezamenlijke inzet rondom kwetsbare gezinnen. Het gaat hierbij zowel om JGT en SWT als om GGZ: nieuwkomers met een vluchtgeschiedenis (mogelijk trauma, werken met culture clash) en nieuwkomers met opvallendheden in de ontwikkeling die door verschillen in achtergrond en taal moeilijk te plaatsen zijn. Expertise op het gebied van trauma, cultuurverschillen en NT2 bij alle partijen (onderwijs & jeugdhulp) is cruciaal om goed te kunnen duiden wat er bij kinderen - en hun ouders - speelt en op de juiste wijze te begeleiden, ondersteunen of doorverwijzen. Dit vraagt gezamenlijke professionalisering en afstemming over inzet. Kan de integrale aanpak van Project JAS hier als voorbeeld fungeren?
5. Vanuit het voorgaande: maak de aansluiting met het speciaal onderwijs. Ook in het speciaal onderwijs is de benodigde expertise niet altijd aanwezig. Betrek het SO bij gezamenlijke professionalisering. Bevraag het SO welke ondersteuning zij nodig hebben op deze doelgroep. Is ambulante begeleiding vanuit de vliegende brigade voor hen de meest passende vorm? Mogelijk kan JGT en GGZ een brugfunctie vervullen.
6. Breng in kaart in welke mate en met welke beweegredenen regiogemeenten nu wel/ geen gebruik maken van de Leidse taalklassen. Deel de ambities voor de toekomst met regiogemeenten en verken onder welke voorwaarden zij zich kunnen en willen verbinden aan het Leidse Expertisecentrum Nieuwkomers. Denk hierbij aan leerlingenvervoer, inzet van ambulante begeleiding en afspraken over doorstroom.
7. Essentiële elementen in het nieuwe perspectief zijn een uitgebreide intake en zorgvuldige overdracht zodat een zachte landing en passende begeleiding vorm kan krijgen. Op de breekpunten in het schoolgaan zijn deze leerlingen nog kwetsbaarder. Denk hierbij ook aan ouders. Wat hebben zij nodig aan informatie en ondersteuning?

⁵⁴ Vertegenwoordiging van Gemeente Leiden, SWV PPO Leiden, SWV 2801,SPL, PROO Leiden, SCO Leiden, Da Vinci College & MBO Rijnland.

8. Wanneer de inrichting van een centrale voorziening en de hieraan verbonden ambulante begeleiding meer helder is kan een financieel beeld worden geschetst, inclusief mogelijkheden voor te benutten budgetten/ geldstromen.

Voorschoolse sector

1. Zet het thema nieuwkomers als vast agendapunt op de agenda van de VVE-werkgroep.
2. Maak een efficiëncyslag op het traject van signalering, indicering en toeleiding zodat deze peuters zo snel mogelijk kunnen starten.
3. Stel één aanspreekpunt of coördinator nieuwkomers aan voor de voorschoolse periode, verbind hem/ haar aan het Leidse expertisecentrum.
4. Verken hoe je expertise kunt bundelen en inzetten m.b.t. een decentraal aanbod. *t.a.v. punt 2 & 3: wanneer de functie van hbo'ers in de vve (vanaf jan. 22) centraal wordt ingevuld, kan één van hen zich specialiseren in nieuwkomers/ fungeren als coördinator.*
5. Stem het gescheiden aanbod van hele en halve dagopvang met andere financieringsbronnen op elkaar af zodat er geen 'knip' meer is voor ouders. Concretiseer de vraag: om hoeveel kinderen gaat het en hoe zijn zij het beste geholpen? Verken hoe andere gemeenten inburgering en kinderopvang op elkaar hebben afgestemd. In navolging hierop: zoek naar praktische en inhoudelijke afstemming tussen aanbod inburgering en vve.
6. Er liggen specifieke scholingsbehoeften mbt vve en nieuwkomers: trauma, cultuurverschil, *absolute beginners*. Organiseer gezamenlijke scholing voor de verschillende sectoren waarbij je ook recht doet aan de verschillende behoeften per sector. Denk aan een jaarlijks moment voor kennisdeling: combineer het opbouwen van specialistische en brede kennis.

Primair onderwijs

1. Bepaal met elkaar welke waarden bepalend zijn voor de locatie van een centrale voorziening. Denk aan bereikbaarheid, fysieke nabijheid van een of meerdere reguliere scholen en/of koppeling met andere voorzieningen.
2. Leg vast welke partij (procesmatig) regie voert over de centrale voorziening en hoe stakeholders verbonden zijn.
3. In een concreet vervolg hierop: wie regisseert de doorstroom en zachte landing van nieuwkomerskinderen naar het reguliere onderwijs? Wie is verantwoordelijk voor de centrale voorziening (punt 2) en wie voor de coördinatie van de benodigde ambulante begeleiding ('toelaatbaarheid' en uitvoering)?
4. Hoe ziet de financiering van de centrale voorziening inclusief doorstroomfunctie en coördinatie ambulante begeleiding eruit? Welke geldstromen kunnen gecombineerd worden?
5. Verken welke centrale voorzieningen er zijn 'in den lande'. Wat zijn de succesfactoren en kwetsbare punten? Wat kun je betreft de organisatie en inrichting van een centrale voorziening leren van andere gemeenten als het gaat om toeleiding en doorstroom?
6. Stel vanuit aanwezige ervaring en expertise op het thema een protocol op voor de centrale intake. Maak heldere afspraken over wie deze intake uitvoert.
7. Maak afspraken over de doorstroom van voorschoolse naar vroegschoolse voorziening. Hoe werken kinderopvangaanbieders en schoolbesturen samen in de toeleiding van doelgroepkinderen van een voorschoolse naar een vroegschoolse voorziening?
8. Zorg dat de spreiding van het vroegschoolse aanbod in balans is met het voorschoolse vve-aanbod.

9. Voor kinderen vanaf 6 jaar: maak met alle schoolbesturen in Leiden (en later in de regio) afspraken over de toeleiding. Hoe werken scholen samen aan de toeleiding van nieuwkomerskinderen naar de centrale voorziening? Welke communicatiemiddelen kun je hiervoor inzetten? Welke rol kan het samenwerkingsverband PPO Leiden hierin spelen?
10. Hoe krijgt de afstemming met de regio op dit punt vorm, zowel vanuit de gemeenten als vanuit de scholen? Welke rol kan het samenwerkingsverband spelen? Kan het hanteren van een verdeelsleutel hierbij helpend zijn?
11. Breng in beeld in hoeverre benodigde expertise aanwezig is en maak een professionaliseringsplan (scholing & kwaliteitsborging) op NT2, intercultureel werken en traumasensitiviteit voor zowel het expertisecentrum als het regulier onderwijs. Maak dit plan in lijn met professionalisering in de andere sectoren (voorschools, vo, so & jeugdhulp).

Voortgezet onderwijs

1. Maak afspraken over de doorstroom van primair naar voortgezet onderwijs. Hoe stromen 'oud-nieuwkomers' vanuit het reguliere onderwijs door naar het VO? Welke informatie deel je in het overdrachtsdossier over oud-leerlingen van de centrale voorziening PO?
2. Hoe ziet de financiering van Da Vinci City College eruit op de langere termijn, inclusief begeleiding bij doorstroom naar regulier vo en mbo? Welke geldstromen worden gecombineerd?
3. Verken en leg vast welke rol schoolbesturen, SWV en gemeenten spelen in de lokale en regionale toeleiding naar het Da Vinci City College. Dit is belangrijk om tot een brede, 'geïntegreerde' schoolpopulatie te komen.
4. Definieer de positie en verantwoordelijkheden van het Da Vinci City College binnen het Leidse expertisecentrum/ -team nieuwkomers. Hoe verhouden deze verantwoordelijkheden zich tot het SWV en de andere schoolbesturen?
5. Maak afspraken over de overdracht PO-VO en VO-MBO(/HBO/WO) voor (ex)nieuwkomersleerlingen die kiezen voor het Da Vinci City College.
6. Hoe ziet het stappenplan eruit voor de uitstroomroutes havo en vwo?

MBO

1. Wat betekent de doorontwikkeling van ISK naar Da Vinci City College voor de samenwerking tussen MBO Rijnland en project JAS?
2. Wat betekent de doorontwikkeling van ISK naar Da Vinci City College voor de brede doelgroep aan nieuwkomers op de entree-opleiding van MBO Rijnland? Op basis van studentenadministratie kan meer zicht geboden worden op de samenstelling van deze groep. Waarna een meer gefundeerde discussie kan worden gevoerd over een passend aanbod.
3. Verkenning aansluiting MBO Rijnland bij Leids Expertisecentrum Nieuwkomers en/of Voorbereidend Jaar Leiden (Hogeschool Leiden & Universiteit Leiden).
4. Verkenning financiering extra ondersteuning nieuwkomers door gemeenten buiten de RMC-regio Zuid-Holland Noord.
5. Verkenning voorzetting extra taallessen voor studenten niveau 2, 3 en 4 en inzet van externe coaches t.b.v. levensvaardigheden/ wegwijs raken in cultuur en maatschappij.
6. Verhelderen vraag en mogelijke invulling ten aanzien van ambulante begeleiding van nieuwkomers vanuit expertisecentrum. Welke geldstromen kunnen gecombineerd worden, ook gelet op de regiofunctie van het MBO Rijnland?

Colofon

Titel	Gelijke kansen in een internationale kennisstad
Auteur	Anne Hoogenboom & Paulien Muller
Versie	3.0
Datum	30-6-2020
Project	Meerjarenperspectief nieuwkomersonderwijs Leiden



Sardes
Postbus 2357
3500 GJ Utrecht (NL)
T+31(0)30 23 26 200
www.sardes.nl

© Sardes 2020

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, op welke andere wijze dan ook, zonder vooraf schriftelijke toestemming van de uitgever.

Sardes

Postbus 2357

3500 GJ Utrecht

Lange Viestraat 371

3511 BK Utrecht

☎ (030) 232 62 00

@ secretariaat@sardes.nl

🌐 www.sardes.nl

🐦 @SardesUtrecht

📘 facebook.com/sardesBV

